

BIBLIOGRAFÍA

- Acuña, X. .Enrique: *Memorial de liberdade. Represión e resistencia en Galiza 1936-1977* (Xunta de Galicia, 2007)
- Agrafoxo, Xerardo: *A guerra civil en Lousame e Noia* (Concello de Lousame, 1999)
- Alonso Montero, Xesús: "Manuel Gómez del Valle, poeta, comunista e mártir (1906-1936)". Artigo publicado na revista *Madrigal* en 1999.
- Álvarez, Santiago: *Las milicias populares gallegas*. (Edicións do Castro, 1989).
- Álvarez Castro, Xosé: *Pontevedra nos anos do medo. Golpe militar e represión 1936-1939*. (Ed. Xerais, 2013)
- Armengou, Montse e Belis, Ricardo: *Los internados del miedo* (Arallibres, 2016)
- Arrizado, Fernando; "Imola separar dos seus fillos. Vai acabar todo mal", artigo publicado en *Vieiros* o 25 de outubro do 2008.
- Asociación Cultural Alexandre Bóveda: *A Coruña das mulleres* (Asociación Cultural Alexandre Bóveda, 2020)
- Babío, Carlos e Pérez Lourenzo, Manuel: *Meirás, un pazo, un caudillo, un espolio*. (Fundación Galiza Sempre, 2018)
- Bará Torres, Luís: *Non des a esquecemento* (Instituto de Estudos Miñoráns, 2017)
- Barranco Castillo, Enriqueta: "La obra de protección a la mujer en Lugo durante el franquismo", artigo publicado en *Ferrolanálisis, Revista de pensamento y cultura*, nº 28.
- Barranco Castillo, Enriqueta: "El patronato de Protección a la Mujer. Control y represión de las mujeres españolas durante el franquismo" (Conferencia).
- Barrera, Enrique; Pillado, Rafael e Torregrosa Jos: *El juicio de los 23. El último gran proceso del TOP*. (Embora, 2005)
- Cabana Iglesia, Ana: *Mulleres diante. Rostros femininos e acción colectiva no rural galego*. (Consello da Cultura Galega, 2017)
- Cancelas Franco, Xesús: "A morte de Cándida Lago Veiga". Artigo publicado en *Faro de Vigo*, cedido pola A.C. Nós de Moaña.
- Carreiro, Pepe: "Historia das mulleres galegas. Das marchas nómadas á Marcha Mundial das Mulleres" (Baía edicións, 2014)
- Chapela, Luís: "Apuntamentos das mulleres galegas durante a República", artigo publicado en *Sementes de memoria*

EXPOSICIÓN

SINALADAS

A loita das mulleres no século XX: cen anos de conquistas e represión.

- Comité pola Memoria Histórica do Val de Limia: *Eudisia Lorenzo Diz, a jovem mestra do Val do Limia* (Autoedición, 2019)
- Costas, Luís: "Memoria viva do Foucellas", artigo publicado en *La Opinión de A Coruña* o 25 de outubro de 2018.
- De Juana López, Jesús e Prada Rodríguez, Julio: *As mulleres en Galicia no século XX. (Ir indo, 2011)*
- Dopico Orjais, José Luis e VV.AA: *O legado sonoro de Jacinta Landa Vaz* (Central Folque, 2017)
- Fajardo Pérez, M: *Matriarcas* (Edicións Matriarcas, 2012)
- Fajardo Pérez, M: *Un cesto de mazás* (Edicións Matriarcas, 2015)
- Fajardo Pérez, M: *Rexas, mulleres baixo o terror franquista* (Exposición da Deputación de Pontevedra, 2017)
- Fajardo Pérez, M: *A vida incerta. Biografía de Virxinia Pereira* (Edicións do Cumio, 2021)
- Fernández, Carlos: "La fuga de O Portiño", artigo publicado en *La Voz de Galicia* o 31 de maio de 2009.
- Fernández García, María Isabel: *Manuela Barreiro Pico. Ribadense destacada*, (Deputación Provincial de Lugo, 2017)
- García García, Eva María: "Sarita, Marina e a súa augamariña", artigo publicado na revista *A Estrada, miscelánea* o 3 de marzo de 2019.
- García López, Xoán Xosé e López González, Rosa María. *Memorias*. Ricardo Pérez Medín (Fundación Tilve, 2009)
- Garrido Couceiro, Xoán Carlos: *Piñeiro contra Castelao, Castelao contra Piñeiro* (A Nosa Terra, 2009)
- González Duro, Enrique: *Las rapadas, el franquismo contra la mujer*. (Siglo XXI, 2012)
- Gurriarán, Ricardo: *Ciencia e conciencia na Universidade de Santiago (1900-1940)*. (Universidade de Santiago de Compostela, 2006)
- Herrera Tejada, Clara: *Juana Capdevielle, bibliotecaria del Ateneo de Madrid (1933-1936)*. Comunicación presentada en la Jornada sobre Juana Capdevielle San Martín, bibliotecaria dela Universidad Central. (Universidad Complutense de Madrid, 15 de junio de 2010).
- López Villar, Cristina: "Pioneiras do deporte en Galicia" (Deputación da Coruña, 2017)
- Loureiro Fernández, Ánxela: *Voces de memoria con ollos de muller* (Concello de Ferrol, 2019)
- Máiz Vázquez, Bernardo: *Resistencia, guerrilla e represión. Causas e Consellos de Guerra. Ferrol 1936-1939*. (A Nosa Terra, 2004)
- Máiz Vázquez, Bernardo: *Amada García e os seus arredores* (Edicións Embora, 2017)
- Marco, Aurora: *Diccionario de mulleres galegas*. (Edicións A Nosa Terra, 2007)

EXPOSICIÓN

SINALADAS

A loita das mulleres no século XX: cen anos de conquistas e represión.

- Marco, Aurora: *Irmandiñas*. (Edicións Laiovento, 2020)
- Martins, María Victoria: "A liña de saída. Educación física e deporte feminino no primeiro terzo do século XX", artigo incluído no libro *O pasado por vir. Achegas á historia da Pontevedra que desbotou o fascismo*. (Departamento de Memoria Histórica da Deputación de Pontevedra, 2021)
- Marzoa Otero, Adrián: *A represión franquista na comarca de Ordes (1936-1939)*. (A.C. Obradoiro da Historia, 2018)
- Milleiro, Celso; Molas, Queta e Moreira, Xosé Manuel: *Memorias de sal e terra. Loita e represión da muller de Marín* (inédito).
- Neira Vilas, X: *Guerrilleiros* (Edicións do Castro, 1991)
- Núñez Targa, Mercedes: *El valor de la memoria. De la cárcel de Ventas al campo de Ravensbrück* (Editorial Renacimiento, 2016)
- Osborne, Raquel (ed.): *Mujeres bajo sospecha. Memoria y sexualidad 1930-1980* (Editorial Fundamentos, 2012)
- Otero Cepeda, Encarna: *Galegas e feministas. "O camiño do feminismo en Galiza"*, artigo publicado no número 210 da revista *Grial* (Galaxia, 2016)
- Pazos, Manuel: *A guerra silenciada. Mortes violentas na Comarca de Ordes (1936-1952)* (A.C. Obradoiro da Historia, 2011)
- Pereira, Dionisio: "A Resistencia esquecida: os libertarios galegos no franquismo". Conferencia impartida no congreso *Destecendo a memoria* celebrado en Pontevedra no 2006.
- Pereira, Dionisio: "As traballadoras do porto pesqueiro da Coruña: Unha ollada republicana", artigo publicado na revista *Ardentía*, número 10.
- Pereira, Dionisio e Fernández, Eliseo: *Loita de clases e represión franquista no mar (1864-1939)*. (Xerais, 2010)
- Pereira, Dionisio e Fernández, Eliseo: "Mulleres libertarias na Galiza (1931-1939)" artigo incluído nas *Actas do II Congreso de Memoria Histórica: a II República e a Guerra Civil*. Asociación Cultural Memoria Democrática. Editorial Embora (Ferrol, 2006).
- Pereiro Francés, Pepe: *Para non esquecer* (inédito).
- Prada, Julio: *Ourense 1936-1939. Alzamento, guerra e represión*. (Edicións do Castro, 2004)
- Prada Rodríguez, Julio (ed.): *Franquismo y represión de género en Galicia* (Catarata, 2013).
- Prieto, Daniel: "O outro expolio de Meirás", artigo publicado no *Xornal de Galicia* o 20 de xuño de 2010.
- Queixas Zas, Mercedes: *Elvira Bao Maceiras. Colección Muller(es) de palabra*. (AC. Alexandre Bóveda, s/d)
- Redondo Abal, Francisco X: "A brigada político-social dentro do nacionalismo", artigo publicado no número 87 da revista *Luzes* de decembro de 2020.

WEBGRAFÍA

-Aira, Felipe: "Emilia Docet, miss España e icono galeguista, llena el viejo stadium", artigo publicado en *La Voz de Galicia* o 31 de maio de 2020.

https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/lemos/2020/05/31/emilia-docet-miss-espana-icono-galleguista-llena-viejo-stadium/0003_202005M31C5991.htm

-Albo, Francisco: "La delación de un familiar causó hace 72 años la caída de los maquis de Repil", artigo publicado en *La Voz de Galicia* o 26 de abril de 2021.

<https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/lemos/monforte-de-lemos/2021/04/23/delacion-familiar-causo-72-anos-caida-maquis-repil/00031619199878239879820.htm>

-Álvarez Castro, Xosé: "Anarquistas en Pontevedra", artigo publicado no blog *Pontevedra dos anos do medo*, consultado o 14 de febreiro de 2021.

<https://anosdomedo.blogspot.com/2011/05/anarquistas-en-pontevedra.html>

-Ayala Aracil, Mª Ángeles: "Biografía de Concepción Arenal". Artigo publicado na web Biblioteca virtual Miguel de Cervantes, consultado o 1 de xuño de 2021.

http://www.cervantesvirtual.com/portales/concepcion_arenal/autora_biografia/

-Bernárdez, Carlos : "La relación de Maruja Mallo con Bueu y Beluso fue breve pero muy intensa", artigo publicado en *Faro de Vigo* o 8 de marzo de 2017.

<https://www.farodevigo.es/o-morrado/2017/03/08/carlos-bernardez-relacion-maruja-mallo-16369783.html>

-C.V: "Morre Pepa Noia, a galega fundadora de Madres de Plaza de Mayo", artigo publicado en *Nós Diario* o 31 de agosto de 2015.

<https://www.nosdiario.gal/articulo/memoria/morre-pepa-noia-galega-fundadora-madres-plaza-mayo/20150831193921040323.html>

-Carmen Arias de Castro, Mimina: compañeira de vida", artigo publicado na web *Isaac Díaz Pardo*.

<https://www.isaacdiazpardo.gal/gl/vida/familia/carmen-arias>

-"Concha, primeira alcaldesa de España, y sin derecho a voto", artigo de *La Voz de Galicia* publicado o 26 de maio de 2016

https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/pontevedra/portas/2016/05/26/concha-primera-alcaldesa-espana-derecho-voto/0003_201605P26C11994.htm

-Charlín, Xaquín: "Doña Choncha, unha adiantada da súa época", artigo publicado no blog *A ti meu Cambados* o 4 de setembro de 2013.

<http://atimeucambados.blogspot.com/2013/09/dona-choncha-unha-adiantada-da-sua-epoca.html>

EXPOSICIÓN

SINALADAS

A loita das mulleres no século XX: cen anos de conquistas e represión.

-Costa, Xoán: "De cando as mulleres tomaron o arsenal de Ferrol", artigo publicado en *Nós Diario* o 10 de febreiro de 2017

<https://www.nosdiario.gal/articulo/memoria/cando-mulleres-tomaron-arsenal-ferrol/20170209220015054808.html>

-Ermida Meilán, Ramón: "As mulleres a fregar os pratos ás súas casas. A folga das cigarreiras de 1831" artigo publicado en *Nós Diario*, consultado o 25 de xuño de 2021.

<https://www.nosdiario.gal/articulo/traballo/mulleres-fregar-pratos-suas-casas/20190306141003076763.html>

-Ermida Meilán, Ramón: "A folga das cigarreiras coruñesas de 1857" artigo publicado en *Nós Diario*, consultado o 25 de xuño de 2021.

<https://www.nosdiario.gal/articulo/memoria/folga-das-cigarreiras-corunes-as-1857/20191203163843087780.html>

-Fajardo Pérez, M: *Homenaxe á escola represaliada polo franquismo*. (A memoria das mulleres- Concello de Pontevedra, 2018).

<https://www.dogrisaovioleta.gal/publicacions>

-Fajardo Pérez, M: *A Pontevedra exiliada* (Concello de Pontevedra, 2020)

<https://www.dogrisaovioleta.gal/publicacions>

-Fajardo Pérez, M: "Carme Casalderrey", biografía recollida na web *Do Gris ao Violeta* do Concello de Pontevedra, consultada o 26 de xuño de 2021

<https://www.dogrisaovioleta.gal/biografia/represaliadas-e-resistentes/as-que-quedaron/carmen-casalderrey-dios/>

-Fajardo Pérez, M: "Elvira Lodeiro" biografía publicada na web *Do gris ao violeta* do Concello de Pontevedra consultada o 28 de xuño de 2021

<https://www.dogrisaovioleta.gal/biografia/represaliadas-e-resistentes/asasinadas/elvira-lodeiro-gonzalez/>

-Fernández Darriba, Micaela: "Dionisia 'Nisa' López Amado", artigo publicado no *Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega* en abril de 2021, consultado o 12 de xullo de 2021.

<http://consellodacultura.gal/album-de-galicia/detalle.php?persoa=27436>

-Fernández García, María Isabel : "Manuela Barreiro Pico", artigo publicado no *Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega* o 31 de maio de 2021, consultado o 3 de xuño de 2021.

<http://consellodacultura.gal/album-de-galicia/detalle.php?persoa=27783>

-Ferreiro Vidarte, Mariam: "Joaquína Dorado Pita, guerrilleira anarcosindicalista coruñesa comprometida na loita pola liberdade e a paz", artigo publicado no *Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega* no 2017.

<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=1088>

EXPOSICIÓN

SINALADAS

A loita das mulleres no século XX: cen anos de conquistas e represión.

-Freiría, Eduardo (cat.): “Escola Aurora del Porvenir”, artigo publicado na web *Patrimonio galego*, consultado o 24 de xuño de 2021.

<http://patrimoniogalego.net/index.php/27956/2012/10/escola-aurora-del-porvenir>

-González, Begoña: “El voto femenino en España cumple 87 años este 1 de octubre”, artigo de *El Periódico*, consultado o 20 de marzo de 2021

<https://www.elperiodico.com/es/politica/20181001/voto-femenino-espana-claro-campoamor-7064177>

-Lamela, Luís: “La historia es cruel con hombres como el fisterrán Francisco Ballón”, artigo publicado en *La Voz de Galicia* o 16 de maio de 2017, consultado o 25 de maio de 2021.

https://www.lavozdegalicia.es/noticia/carballo/fisterra/2017/05/16/historia-cruel-hombres-fisterran-francisco-ballon/0003_201705C16C6992.htm

-López, Aitziber: “Antonia Ferrín Moreiras: simplemente, una científica indescriptible”, artigo publicado na web *Mujeres con ciencia* o 26 de setembro de 2017.

<https://mujeresconciencia.com/2017/09/26/antonia-ferrin-moreiras-simplemente-una-cientifica-indescriptible/>

-Marco, Aurora: “As mulleres nas primeiras décadas do século XX”, artigo publicado no Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega, consultado o 2 de febreiro de 2021

http://culturagalega.gal/album/mulleres_e_a_memoria_historica.php

-Mato Domínguez, Alfonso: “Mulleres no Seminario de Estudos Galegos. Investigadoras e docentes de primaria, ensino medio e universitario”, artigo publicado no Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega, consultado o 1 de xuño de 2021

<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=211>

-Mera, Alberte: “El asedio franquista a Reboiras. Un asesinato, un cuerpo manipulado y la simulación de un suicidio”. Artigo publicado en *Público* o 13 de agosto de 2021, consultado o 17 de agosto de 2021.

<https://blogs.publico.es/verdad-justicia-reparacion/2021/08/14/el-asedio-franquista-a-reboiras-un-asesinato-un-cuerpo-manipulado-y-la-simulacion-de-un-suicidio/>

-“Mercedes Romero Abella”, artigo publicado en *A Coruña das mulleres* consultado o 2 de xullo de 2021.

<https://acorunhadasmulleres.gal/mercedes-romero-abella/>

-Moya, A: “Encuentran los cuerpos de cuatro guerrilleros de la resistencia antifranquista”, artigo publicado en *El Plural* do 24 de outubro de 2016.

https://www.elplural.com/sociedad/encuentran-los-cuerpos-de-cuatro-guerrilleros-de-la-resistencia-antifranquista_95242102

-Obelleiro, Paula. “Memoria de la Galicia Libertaria”, artigo de *El País*, consultado o 16 de maio de 2021. https://elpais.com/diario/2007/03/10/galicia/1173525511_850215.html

EXPOSICIÓN

SINALADAS

A loita das mulleres no século XX: cen anos de conquistas e represión.

- Ortuño, Bárbara: *El exilio y la emigración española de posguerra en Buenos Aires 1936-1956*, tesis doutoral da Universidade de Alacant publicada na *Biblioteca virtual Miguel de Cervantes* e consultada o 22 de xaneiro de 2021
<http://www.cervantesvirtual.com/obra/el-exilio-y-la-emigracion-espanola-de-posguerra-en-buenos-aires-1936-1956/>
- Otero Urtaza, Eugenio: *Las misiones pedagógicas 1931-1936*. (Dossier exposición Ministerio de Cultura e Xunta de Galicia, 2007)
http://culturagalega.gal/imaxes/docs/Dossier_misions_ped.pdf
- Pereira Martínez, Carlos: *Rita Amparo López Jeán, Importante activista política na Coruña da Segunda República*. Artigo recollido no Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega, consultado o 20 de febreiro de 2021.
<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=146>
- Pérez Leira, Lois: "Isabel Ríos Lazcano", artigo publicado na *Enciclopedia da Emigración Galega*, consultada o 28 de xuño de 2021
http://enciclopediaemigraciongalega.com/biografias/rios_isabel.htm
- Pérez Pais, Carmen: *Olimpia Valencia. A primeira galega licenciada en Medicina pola USC*. (Álbum de mulleres. Consello da Cultura Galega, 2006)
<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=4>
- "Portas homenaxea a Concepción Pérez, primeira alcaldesa de Galicia en 1925", artigo do *Faro de Vigo* consultado o 20 de marzo de 2021
<https://www.farodevigo.es/pontevedra/2016/04/27/portas-homenajea-concepcion-perez-primer-a-16633749.html>
- Quintas, Elsa: "Placeres Castellanos", artigo publicado o 1 de xaneiro de 2018 no Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega, consultado o 11 de xullo de 2021
<http://consellodacultura.gal/album-de-galicia/detalle.php?persoa=758>
- Sarabya, Nydia: "Jesusa e a memoria dun pobo", artigo publicado no Álbum de Mulleres do Consello da Cultura Galega en 2006, consultado o 12 de xullo de 2021.
<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=23>
- Torna, Cilia: "O delito de dar aulas en galego en Rois", artigo publicado no diario *Nós* o 2 de febreiro de 2021.
<https://www.nosdiario.gal/articulo/lingua/delito-dar-aulas-galego-rois/20210201190126114928.html>
- Torna, Cilia e Piñeiro, Xosé Manuel: "En Galiza creouse a primeira estrutura de resistencia armada ao franquismo", entrevista a Quico Martínez López, publicada en *Nós Diario* o 18 de decembro de 2016.

EXPOSICIÓN

SINALADAS

A loita das mulleres no século XX: cen anos de conquistas e represión.

<https://www.nosdiario.gal/articulo/memoria/galiza-creouse-primeira-estrutura-resistencia-armada-ao-franquismo/20161216204833053584.html>

-Torna, Cilia: "A fin da guerrilla na Mariña: a loita guerrilleira de Celia da Ferraría", publicada en Nós Diario o 30 de marzo de 2021.

<https://www.nosdiario.gal/articulo/memoria/loita-guerrilleira-celia-da-ferraria/20210329214557118577.html>

-Vazquez Verao, Paula. *María Vázquez Suárez, mestra feminista e socialista asasinada en 1936*. (Álbum de mulleres. Consello da Cultura Galega, 2006)

<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=1029>

-Victor García G. Estanillo, El Brasileño, blog do seu fillo Víctor García consultado o 11 de xullo de 2021.

<https://blocs.tinet.cat/lt/blog/victor-garcia-g.-estanillo-el-brasileno>

-Vidal, Carme: "Amparo Alvajar, dramaturga e tradutora en organismos internacionais", artigo do Consello da Cultura Galega consultado o 7 de xullo de 2021.

<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=40>

-Vidal, Carme; "María Luz Morales: Unha das primeiras mulleres que dirixen un medio de comunicación" artigo publicado no álbum de mulleres do Consello da Cultura Galega, consultado o 6 de abril de 2021.

<http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=144>

-Zuil, María: "Peña Grande, la maternidad de los horrores que sobrevivió a Franco: Las monjas nos exponían como ganado". Artigo publicado en *El Confidencial m* consultado o 14 de agosto de 2021.

https://www.elconfidencial.com/espana/2018-06-03/penagrande-maternidad-franco-democracia_1568352/

DOCUMENTAIS

-Ces, Pablo: *As silenciadas* (Cesmedia, 2013)

-Martínez, Odette: *La isla de Chelo* (Centre audiovisuel Simone de Beauvoir, 2008)

-Mera, Alberte: "Reboiras Acción e Corazón" (Nós, Produtora Cinematográfica Galega, 2020)

EXPOSICIÓN

SINALADAS

A loita das mulleres no século XX: cen anos de conquistas e represión.

PODCAST

-Asociación cultural Alexandre Bóveda: *A Coruña das mulleres*

<https://acorunhadasmulleres.gal/podcasts/>

ENTREVISTAS EN PRIMEIRA PERSOA

-Carmen Velay Domínguez

-Paz Gómez del Valle Ochoa

-Pilar Allegue

-Santiago Álvarez

-Margarita Ledo

-Mari Álvarez Lires

-Manuel Peña-Rey

